

Licht verstandelijke beperking (LVB) en radicalisering

Waarom deze handreiking?

Jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) zijn relatief makkelijk te beïnvloeden en daardoor mogelijk kwetsbaar als het gaat om radicalisering. Dat blijkt ook uit de casuïstiek waarmee hulpverleningsorganisaties en het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) geregeld te maken krijgen.

Als je alert bent op de risico's van een LVB in combinatie met radicalisering kun je, met aangepast beleid en specifieke ondersteuning, radicalisering binnen deze groep helpen voorkomen en bestrijden. Daarover lees je meer in deze handreiking van LSE, Expertisecentrum William Schrikker en Platform JEP. Speciaal voor professionals en vrijwilligers die met en voor jeugd werken en beleidsmedewerkers.

Hoe herken je iemand met een LVB?

In Nederland gaan we uit van de volgende kenmerken om een persoon met een licht verstandelijke beperking te kunnen herkennen:

- een intelligentiescore (IQ) tussen de 50 en 85;
- beperkt sociaal aanpassingsvermogen op verschillende leefgebieden;
- bijkomende problematiek, zoals gedragsproblemen, leerproblemen, psychiatrische problemen;
- een levenslange beperking die is ontstaan voor het 18e levensjaar.

Naar schatting zijn er in Nederland ongeveer 2,3 miljoen mensen met een IQ tussen de 50 en 85. Bijna 1,5 miljoen van hen heeft een beperkt aanpassingsvermogen én bijkomende problemen¹. Een relatief klein aantal van deze mensen vraagt zelf om hulp bij hun LVB^{2,3}, in 2013 waren dat slechts 74.000 personen.

Signaleren LVB

Een LVB herken je niet aan de buitenkant; mensen met een LVB zien er net zo uit als jij en ik. Ze zijn bovendien allemaal verschillend, hebben hun eigen levensgeschiedenis, dromen, talenten en (on)mogelijkheden. De meesten vragen zelf niet om hulp en zijn daarom dus ook vaak 'niet in beeld'. Redenen hiervoor kunnen onder meer zijn dat deze mensen én hun omgeving (ouders, onderwijs et cetera) hun beperking niet (h)erkennen en dat 'de omgeving' de beperking niet openlijk met de persoon in kwestie bespreekt.

Ook schaamte speelt vaak een rol bij het niet vragen om hulp: iedereen wil gewoon meedoen, normaal en succesvol zijn (niét anders zijn) en zeker niet als 'dom' bekend staan. Jongeren met een LVB zijn bovendien goed in het verbergen van hun beperking onder meer door 'streetwise gedrag' en -taalgebruik.

1 Woittiez e.a., 2014.

2 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en milieu. Nationaal Kompas Volksgezondheid, 27 november 2014.

3 Kompas LVB, de Beer Y, 2016.

Als jij vermoedt dat je te maken hebt met een jongere met een LVB, dan kun je de volgende vragen beantwoorden om hierover meer zekerheid te krijgen:

- Welk onderwijs heeft deze persoon gevolgd? Lukt het hem/haar om een startkwalificatie te behalen en aan het onderwijs te blijven deelnemen?
- Lukt het iemand werk te vinden en welk werk doet iemand dan precies?
- Wat valt op in iemands taalgebruik, gebruikt de jongere de juiste woorden/begrippen voor wat hij wil vertellen? Begrijpt hij/zij wat er wordt gezegd en kan deze persoon dat wat is besproken zelf samenvatten/reproducen?
- Kan de jongere lezen en schrijven op het niveau dat bij zijn kalenderleeftijd past? En een eenvoudig formulier zelf invullen, lukt dat?
- Is er sprake van veel aangepast sociaal wenselijk gedrag of juist onaangepast gedrag?⁴

Jongeren met een LVB zijn mogelijk kwetsbaarder voor radicalisering

Er is geen universele checklist om radicalisering te herkennen. Jongeren met en zonder een LVB kunnen op allerlei manieren in aanraking komen met en zich aangetrokken voelen tot een extremistisch netwerk en/of extremistisch gedachtegoed. Een extremistisch netwerk of extremistisch gedachtegoed kan voor jeugdigen in het algemeen en voor jeugdigen met een LVB in het bijzonder, voorzien in verschillende behoeften, zoals hieronder genoemd:

- vrienden, erbij horen, status, identiteit en 'meelopen';
- zingeving, een doel, iets waar je warm voor loopt;
- spanning, geweld, avontuur;
- het gevoel dat anderen je voor vol aanzien en niet meer achterstellen;
- het gevoel aansluiting te vinden bij de maatschappij.

⁴ Screeningsinstrumenten om een vermoeden van LVB vast te stellen zijn de SCIL en het screeningsinstrument Beoordeling Sociaal Aanpassingsvermogen (zie verwijzingen onder 'meer informatie').

Pushfactoren

Als voedingsbodem voor radicalisering zijn er de zogenaamde pushfactoren⁵ die een jongere kwetsbaar maken en mogelijk drijven tot radicalisering. Bij jongeren met een LVB gaat het onder meer om:

- teleurstelling over het leven, schoolprestaties, werk, wonen, geld;
- laag zelfbeeld, onvoldoende weerbaarheid tegen negatieve beïnvloeding;
- onvoldoende (moreel) kunnen redeneren;
- beperkte gewetensontwikkeling, in een maatschappelijk klimaat waarin geen taboe meer lijkt te bestaan op 'zeggen wat je wilt over de ander';
- onvoldoende inzicht in oorzaak en gevolg;
- onvoldoende geïnternaliseerde waarden;
- geen begrip van democratie en rechtstaat;
- moeilijk kunnen omgaan met maatschappelijke en levensbeschouwelijke meervoudigheid en pluralisme⁷;
- soms een onvoldoende steunend (familie) netwerk en hulpverleners die tegenwicht bieden.

Pullfactoren

Belangrijk zijn ook de zogenaamde pullfactoren; de omstandigheden waardoor individuen zich kunnen aansluiten bij extremistische netwerken en gedachtegoed. Ronselaars van extremistische netwerken spelen in op de kwetsbaarheden van jongeren met een LVB⁶. Dit gebeurt onder andere door:

- de jongeren toegang te bieden tot kleine, lokale groepen waarbinnen zij als volwaardig lid worden geaccepteerd, zij zich snel thuis voelen en waar de leiders alles doen om de jongeren binnenboord te houden;
- het stimuleren van wij-zij denken, wat aansluit bij het onvermogen van deze jongeren om abstract en genuanceerd te denken;
- de jongeren via de groep gemakkelijke toegang te bieden tot seksuele partners, partners die zij buiten de groep heel wat minder eenvoudig vinden. Het aanhangen van dezelfde ideologie vormt daarbij de bindende factor, daar wordt binnen de nieuwe groep meer waarde aan gehecht dan aan sociaal emotioneel functioneren;
- het stimuleren van een statusgevoel en een beter zelfbeeld.

5 Voor een overzicht van signalen en factoren, zie: *Triggerfactoren Radicalisering*, <https://www.socialestabiliteit.nl/triggerfactoren>. En *Herkenning en duiding*, Wienke en Ramadan, NJI, 2011, https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Pol_Rad_Herkenning_duiding.pdf.

6 Uit verschillende onderzoeken van de afgelopen 15 jaar blijkt dat het overgrote deel van alle aansluitingen tot extremistische netwerken via ronselaars is gegaan.

7 Uit verschillende onderzoeken blijkt dat een 'lage cognitieve flexibiliteit' een van de meeste gedeelde eigenschappen van extremisten is. Dat verklaart ook waarom naast LVB ook autisme een vaak voorkomende pathologie is bij extremisten. De lage cognitieve flexibiliteit, het niet kunnen omgaan met grijs, voelt zich snel aangetrokken tot ideologen die de wereld indelen in zwart-wit/wij-zij.

Welke signalen kunnen duiden op mogelijke radicalisering?

Vaak zien we dat verschillende factoren invloed kunnen hebben op het radicaliseringsproces en dat het proces niet volgens een vast patroon verloopt. Er zijn allerlei signalen die op zichzelf geen duidelijkheid geven, maar die samen een bepaalde situatie wel zorgelijk maken. U kunt daarbij denken aan de onderstaande signalen:

- De jongere isoleert zich van familie en oude vrienden, en gaat om met een nieuw netwerk.
- De jongere bezoekt zorgelijke social mediagroepen, websites of bijeenkomsten.
- De jongere is intensief met een nieuwe ideologische of religieuze identiteit bezig.⁸
- De jongere gebruikt wij-tegen-zij-termen, leest anderen de les, vooral betreffende politieke onderwerpen.
- De jongere vertoont extreem spijbelgedrag of beëindigt studie, werk, sport of andere hobby's.
- Er heeft onlangs een ingrijpende gebeurtenis plaatsgevonden in het leven van de jongere; dit kan variëren van een verhuizing of een wisseling van school of verlies van werk tot een overlijden van een naaste.

Preventie en begeleiding van jongeren met een LVB bij vermoeden van radicalisering

Jongere vasthouden door perspectief te bieden

Jongeren met een LVB die (mogelijk) radicaliseren hebben in de eerste plaats baat bij een toekomstperspectief. Het is essentieel dat ze de kans krijgen het maximale uit zichzelf te halen, bijvoorbeeld door te werken aan een startkwalificatie. Daarnaast kan sociaal-opvoedkundige ondersteuning helpen om de sociale vaardigheden van deze jongeren te versterken. Ook als justitie (al) betrokken is bij een jongere, is het belangrijk dat hij of zij deze hulp krijgt.

⁸ Bekering naar een nieuwe religie of andere levensbeschouwelijke identiteit kan als polariserend worden ervaren, maar is op zichzelf geen signaal van radicalisering.

Wat jij kunt doen:

- Toon in eerste plaats oprechte betrokkenheid, interesse in en aandacht voor de leefwereld van de jongere en geloof dat verandering van gedrag mogelijk is.
- Blijf goed in contact en wijs de jongere niet af op gedrag en uitspraken. Een afwijzing kan het gedrag versterken en ervoor zorgen dat de jongere zich (verder) terugtrekt.
- Wees je bewust van de kwetsbaarheid en het verschil tussen de kalenderleeftijd en de mentale ontwikkelingsleeftijd (circa 6 -11 jaar) van deze jongeren, ook al lijken ze soms verhard en zeggen en doen ze ontoelaatbare dingen.
- Heb oog voor ‘ronselaars’: met welke mensen gaat de jongere ‘ineens’ om? Jongeren met een LVB zijn vanwege hun kwetsbaarheid en beïnvloedbaarheid aantrekkelijk voor criminele en extremistische netwerken.
- Pas je communicatie(taal) aan naar het niveau van de jongere en gebruik ook visuele ondersteuning bij het overbrengen van jouw boodschap.
- Praat mét de jongere, niet tégen de jongere.;
- Wees streng: correctie is nodig, een jongere mag fouten maken maar moet ze wel herstellen.
- Wees zorgzaam: ondersteun en bied concrete hulp bij het vinden van een perspectief in school/werk, financiën, (beschermd) wonen; vrijetijdsbesteding en minimaal één concrete steunfiguur.
- Bied (verplichte) effectieve trainings-, gedragsinterventies LVB aan; sociale vaardigheidstraining; therapie of behandeling.
- Betrek en activeer het netwerk, familie; breid het positieve netwerk uit.
- Laat zelf niet los, zolang niemand anders de jongere vasthoudt.

Het netwerk als beschermingsfactor

Omgang met niet-radicalen personen is een belangrijke beschermingsfactor. Het aanwezige niet-radicalen netwerk biedt ook de mogelijkheid voor professionals en vrijwilligers in de jeugdzorg- en -hulpverlening om in contact te komen met de jongere. Als er daadwerkelijk sprake is van radicalisering zal er naar meerdere factoren en manieren van

aanpak gekeken moeten worden om deze jongeren te bereiken en beschermingsfactoren te versterken. Ouders/verzorgers/familie zijn de belangrijkste sleutelfiguren. Breid daarnaast het netwerk van de jongere uit met iemand die hem/haar langdurig kan blijven steunen, zoals een mentor, maatje of hulpverlener.

Advies aan gemeenten

Omgaan met jongeren met een LVB die (dreigen te) radicaliseren vereist van gemeenten extra aandacht en specifieke zorg. Hierbij kan een integrale aanpak van tijdig signaleren, een relatie opbouwen en onderhouden, sociaal-maatschappelijke hulpverlening, psychologische behandeling en levensbeschouwelijke en identiteitsvormende begeleiding (verdere) radicalisering voorkomen of tegengaan. Het aanwezige netwerk van familie, vrienden, hulpverleners, docenten, jeugdprofessionals en vrijwilligers speelt daarnaast een belangrijke rol in het behouden van contact met deze jongeren. (Her)integratie in een voor de jongeren nog vaak onvoldoende inclusieve samenleving is een opdracht voor henzelf maar ook voor gemeenten.

Meer ondersteuning

Het Expertisecentrum William Schrikker is een landelijk werkend specialistisch kenniscentrum binnen de Groep Partners voor Jeugd. Expertise op het gebied van LVB-problematiek is een van haar specialisaties. Bij deze organisatie vind je een breed aanbod van gecertificeerde opleidingen voor jeugdzorgwerkers en andere professionals. Het gaat zowel om opleidingstrajecten op maat als om e-learning en webinars.

www.williamschrikkerexpertise.nl • opleidingen@wsg.nu • 088 - 526 00 00

Bij het **Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE)** kun je terecht om een specifieke situatie of casus te bespreken (consultatie). Medewerkers kunnen je adviseren over wat je zelf kunt doen en aangeven in welke gevallen professionele hulp en mogelijke meldingen bij instanties nodig zijn. Blijkt de situatie inderdaad zorgelijk te zijn? Dan kunnen de case-managers ondersteuning bieden. Zij zijn gespecialiseerd in het begeleiden en adviseren van personen, families en professionals die te maken hebben met radicalisering.

www.landelijksteunpuntextremisme.nl • info@hetlse.nl • 088 - 208 00 80

Als je met jongeren werkt, kun je te maken krijgen met polarisatie en radicalisering. Wat betekent dit voor je dagelijkse praktijk en voor je organisatie?

Platform JEP ondersteunt jou als professional of vrijwilliger die met jongeren werkt bij al je vragen rond polarisatie, radicalisering en extremisme. Platform JEP verzamelt en verspreidt kennis en kunde en ondersteunt gemeenten bij de versterking van samenwerking binnen het sociaal domein en van daaruit met het veiligheidsdomein.

www.platformjep.nl • platformjep@minzw.nl • 070 333 45 58

Meer informatie

Factsheet Radicalisering:

<https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/factsheets/2018/11/01/radicalisering>

Veelgestelde vragen over radicalisering:

<https://www.platformjep.nl/veelgestelde-vragen>

LVB vaststellen

Om op een eenvoudige manier een vermoeden van LVB vast te kunnen stellen is de [SCIL](#) ontwikkeld. Dit is een eenvoudig af te nemen screeningslijst voor jongeren tussen de 14 - 18 jaar en voor 18+ jongeren. Elke begeleider kan de SCIL samen met de jongere in circa 15 minuten afnemen. De SCIL voorspelt in negen van de tien gevallen een LVB correct. Het is echter geen diagnose. Op basis van de uitkomst kan zo nodig verdere diagnostiek plaatsvinden.

Daarnaast is het [screeningsinstrument Beoordeling Sociaal Aanpassingsvermogen](#) (4 tot 23 jaar) beschikbaar waarmee hulpverleners het sociaal aanpassingsvermogen bij jeugdigen in kaart kunnen brengen. Met dit instrument kunnen hulpverleners globaal beoordelen of iemand functioneert op het niveau van een LVB waarna gedegen diagnostisch onderzoek nodig is.

Bronnen

Kompas Licht Verstandelijke Beperking, definitie, aspecten en ondersteuning, de Beer Y, 2016, uitgeverij SWP, Amsterdam, ISBN 978 90 8850 642 0 NUR 848.

Nationaal Kompas Volksgezondheid (2014), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en milieu.

© Dit is een uitgave van Platform JEP. De inhoud is verzorgd door het Landelijk Steunpunt Extremisme en Expertisecentrum William Schrikker.